

förgrunden. Vi får veta om hans erotiska svårigheter och hans förhållande till hustrun, hur han var mot sina barn, hans inkomster och utgifter. Såvitt jag förstår har Gårdlund inte förtigt eller undvikit någonting av vikt — en öppenhet som, det bör erkännas, varit relativt lätt då det gällt denna genom sin godhet och än mer genom sin dygd egenartade människa.

Kyskheten var ett viktigt inslag i denna dygd. Då Wicksell kom till Uppsala 1869 var han starkt religiös och en fanatisk renlevnadsman. "Åtminstone för ett par år var all skönlitteratur bannlyst från mitt bord... så snart det handlade om förhållandet mellan bägge könen, så var den alltför farlig, det var en gnista insatt i en spånög... På kaféerna med dess lockande kvinnliga uppässning satte jag aldrig min fot." Efter några år blev han fritänkare, men kyskheten bestod — om den bottnade i begränsad sexualitet, tidigt förvärvat puritanism, bristande företagsamhet eller avsky för den gängse dubbelmoralen är kanske inte möjligt att närmare utreda. På ett egendomligt sätt förknippades kyskheten med ovilja mot äktenskapet såsom en samhällelig tvångsinstitution. Då Wicksell år 1889

den sin nymalthusianska kampanj. Han och Hinke Bergegren blev banbrytare på detta område; det som då allmänt ansågs förkastligt är nu lika allmänt godtagt. I sin centrala argumentation hade däremot Wicksell fel. Han såg fattigdomens huvudsakliga orsak i folkökningen och ansåg att blott en betydande folkminskning kunde leda till drägliga villkor för alla. Hans envisa fasthållande vid denna genom tidiga och ytliga studier förvärvade villfarelse är ett svårförklarligt drag hos den store nationalekonomen.

Erfarenheterna från debatterna kring preventivfrågan stärkte sannolikt en väsentlig tendens hos Wicksell: att uttala sina åsikter utan någon hänsyn till opinionen, till och med utan att beakta vännernas och senare hustruns förmaningar till försiktighet och omprövning. Tvärtom fann han, vilket framgår av några brevpassager, ett nöje i att väcka skandal, och hans ärlighetsvilja fick ett drag av pedanteri och bråkmakeri. Han ville inte skriva "underdånigst", utan "vördsamt" (båda uttrycken var rimligen lika sanningsslösa) då han till konungen riktade ansökan om professur. Han presterade 1908 som gammal professor några avsiktligt grovt formulerade hädelser som inbragte honom ett kort fängelsestraff och kanske mera publicitet än någon annan aktion. Han återkom flera gånger till tanken att vi borde låta ryssarna ta oss för att vi sedan skulle få tillfälle att civilisera dem. Visserligen var, som Gårdlund framhåller, förslag om anslutning till Tyskland — för att få skydd mot Ryssland — inte okända i den svenska diskussionen, men Wicksells infall var enastående i sin befängdhet.

Vid läsningen av biografien gör man åtskilliga frågor som författaren inte närmare belyst. Då Wicksell vid skilda tider talade om sina depressioner och sin lättja, undrar man i vad mån det gällde mera tillfälliga eller för hela hans liv kännetecknande svårigheter. Om hans litterära och allmänt intellektuella bildning och intresse har inte många uppgifter framkommit, I de brev som citeras

knot en livslång förbindelse med en kvinna var situationen därför paradoxal; han saknade all sexuell erfarenhet, men vägrade bestämt — trots att han därmed tillfogade sin älskade lidanden — att ingå äktenskap. Samlevnaden synes ha varit lycklig och i varje fall helt fri från erotiska komplikationer. Mannen som till borgerlighetens irritation levde i samvetsäktenskap och agiterade för barnbegränsning var ett mönster av anständighet och sedlighet.

Den propaganda för barnbegränsning genom preventivmedel som främst gjorde honom ryktbar började Wicksell med sina bekanta Uppsalaföredrag år 1880. Reaktionen mot föredraget visar den bornerade moralismen och den utbredda skenheligheten i den tidens Sverige. Wicksell ville, skrev en representativ filosofidocent, "bereda människan tillfälle att njuta så att avfödan måste uppoffras... Ja, i sanning, bottenlös bleve den osedlighet till vilken den praktiska tillämpningen av hans lärar skulle leda... Detta neddragande i stoftet av det heliga, det är en ny Baalsdyrkan, vars tjänare i lustans armar fritt skola ropa sitt: Baal, hör oss!" Till det intressanta referatet av diskussionen kring Wicksells föredrag har Gårdlund tyvärr inte fogat någon redogörelse för hur läget vid denna tid faktiskt var i Sverige: användningen av preventivmedel, abortfrekvensen, prostitutionen. Men det från vår synpunkt nästan otroliga pryderiet och det svammel med vilket det motiverades är klart fixerade.

Wicksell fortsatte under årtion-

får man ett intryck av begränsning, nästan torftighet, vid sidan av modet, rationalismen och fördomsfriheten. Det finns ingen diskussion som tangerar metafysik eller religiös eller moralisk problematik i litet djupare mening — denna radikala svenska krets verkar i dessa hänseenden så mycket grundare än låt oss säga de grupper som vi finner kring J S Mill, Leslie Stephen, Lowes Dickinson och Keynes. Möjligt är att bristen på material här leder vilse.

Det kanske också till stor del är denna brist som gör att professor Gårdlund i sina sammanfattande karaktäristiker av idéer, miljöer och personer ger oss mindre än i den berättande framställningen. Det förefaller dock som om dessa allmänt analyserande partier kunde ha varit mera genomarbetade. Att kalla Wicksell "Brandgestalten i vår sociala historia" synes mitt sagt överdrivet. Wicksells karakter säges ibland göra ett intryck av "stark inre motsättning, nästan personlighetsklyvning". "Han var en vild agitator samtidigt som en objektiv vetenskapsman, han var en hetsig polemiker men också fin och hänsynsfull mot alla i sin närhet, han stack och småddade religionen medan han själv sjöng psalmer och gripet hyllade jubilerande domprostnar, han uttalade sin beundran för de träigaste högermän, ehuru hans egen plats var på den yttersta vänsterflygeln." I dessa saker är motsatsparen tecknade med överdrift; men, framför allt, inte är det något konstigt i att samtidigt vara agitator och vetenskapsman — vi har haft en vacker samling av den typen i Sverige — eller att vara polemiker och snäll mot familj och vänner eller att angripa religionen och tycka om en präst. Även i dessa avsnitt gör författaren kloka reflexioner, men någon hållbar syntes har han inte format. Egendomligt nog har inte en tankegång utförts som skymtar i några korta ord om Wicksells hustru i jämförelse med mannen. "Visserligen omfattade också hon en rationalistisk tro, men hon var ändå en mer vanlig människa med ett varmare och bättre balanserat känsloliv." Är

det inte så att Wicksell var god och modig — för att uttrycka sig i en kort antydning — men inte särskilt lidelsefull och varm?

HERBERT TINGSTEN